

Лазурова Н.О. (Брно, Чеська Республіка)

Порівняльний аналіз частоти використання суспільно-політичної лексики в українській та чеській публіцистиці

У статті зроблено спробу порівняльного аналізу суспільно-політичної лексики української та чеської мов з точки зору особливостей частоти її використання в сучасній українській та чеській публіцистиці.

Ключові слова: частота використання, частотний словник, публіцистика, суспільно-політична лексика.

В статтє предпринята попытка сравнительного анализа общественно-политической лексики украинского и чешского языков с точки зрения особенностей частоты ее употребления в современной украинской и чешской публицистике.

Ключевые слова: частота употребления, частотный словарь, публицистика, общественно-политическая лексика.

In the annotated article the author makes an attempt to compare social and political vocabulary of Czech and Ukrainian languages from the point of frequency peculiarities of its usage in modern Czech and Ukrainian social and political journalism.

Key words: frequency usage, frequency dictionary, social and political journalism, social and political vocabulary.

Час швидких суспільно-політичних змін зазвичай стає часом прискорення мовної динаміки. Мовні зміни останніх десятиліть найбільше позначилися на суспільно-політичній сфері. Однією з основних характеристик суспільно-політичної лексики лінгвісти вважають її динамічність, що наділяє дану лексику комплексом ознак, які стають актуальними в різні періоди функціонування даної лексики. Дослідження суспільно-політичної лексики з точки зору її динаміки дозволяє простежити зв'язок між ментальним та реальним світом людини, встановити ступінь їхньої взаємозалежності та взаємодії. Жодне слово в мові не існує ізольовано від загальної номінативної системи. Слова являють собою певні одиниці, пов'язані з реаліями, що відіграють неоднакову роль у житті людини, тобто є більш важливі реалії, які зустрічаються частіше, та менш важливі – зустрічаються рідше. Це пов'язано з неоднаковою частотністю використання різних слів у мові.

Виявленню та уточненню структурно-кількісних закономірностей функціонування слів присвячено роботи багатьох авторів. Дослідження ознак високочастотних слів допомагає виявити найбільш типове та суттєве для лексики тієї чи іншої мови, оскільки частотність слова в мовленні відображає його функціональну вагу в системі [1], [3]. Потреба у вивченні кількісних характеристик використання слів зумовлює необхідність дослідження саме високочастотної лексики. Порівняльний аналіз високочастотної суспільно-політичної лексики української та чеської публіцистики дає змогу дослідити

місце цих слів у системі мови та динаміку розвитку високочастотної суспільно-політичної лексики української та чеської мов. За допомогою частотних словників [10], [12] ми маємо змогу виокремити та порівняти найбільш частотні суспільно-політичні лексеми сучасної української та чеської публіцистики. За даними зазначених словників було визначено найчастотніші суспільно-політичні лексеми обох мов.

Лексема	Частота	Лексема	Частота
Україна	1652	Ceský	115434
український	730	koruna	67753
президент	604	vláda	62032
влада	519	stát	42549
країна	401	prezident	37686
голова	333	zákon	36432
проблема	307	státní	34974
вибори	293	ministerstvo	32772
депутат	291	politický	30887
політичний	291	ČR	25820
закон	286	fond	24939
право	276	právo	22042
гривня	274	poslanec	21785
державний	263	premiér	20667
член	238	národní	20362
державна	233	politika	18756

Частота використання є однією з основних характеристик функціонування лексики взагалі, а особливо суспільно-політичної, оскільки вона є найбільш динамічною та найбільш чутливою до змін у політичному житті суспільства. Дослідивши лише декілька найчастотніших суспільно-політичних лексем в обох мовах, доходимо висновку, що більшість даних лексем української та чеської публіцистики співпадають. В обох мовах найчастотнішими лексема є найбільш значущі для суспільно-політичної лексики слова та пов'язані з ними поняття (*президент, влада, держава / prezident, vláda, stát*). Дослідження частоти використання синонімів у чеській мові свідчить про те, що чехи надають перевагу (хоча не завжди) використанню власне чеських слів замість запозичень: *území* – 9177 / *teritorium* – 451; *měna* – 5180 / *valuta* – 335; *dovoz* – 4778 / *import* – 481; *vývoz* – 4780 / *export* – 2872. За даними частотного словника [12] частота використання синонімів часто суттєво різниться:

<i>právo</i>	22042	<i>nárok</i>	3988
<i>zahraniční</i>	21908	<i>cizí</i>	2879
<i>parlament</i>	19063	<i>sněmovna</i>	10735
<i>sociální</i>	17962	<i>společenský</i>	3043
<i>společný</i>	10657	<i>kolektivní</i>	1363
<i>měna</i>	5180	<i>valuta</i>	335
<i>vývoz</i>	4781	<i>export</i>	2918
<i>ústava</i>	4780	<i>konstituce</i>	19
<i>dovoz</i>	4778	<i>import</i>	481
<i>konkurence</i>	4583	<i>soutěžení</i>	44
<i>korupce</i>	1797	<i>úplatkářství</i>	129
<i>imunita</i>	496	<i>nedotknutelnost</i>	73

Не дивлячись на те, що суспільно-політична лексика найширше використовується саме в публіцистиці, дана лексика функціонує й в інших стилях. Деякі суспільно-політичні лексеми в процентному відношенні лише на половину відносяться до публіцистичного стилю, а інші – майже на сто відсотків.

Politický – 60% (публ.) – 27% (спец.) – 14% (худ.).
Politika – 55% (публ.) – 33% (спец.) – 12% (худ.).
Stát – 54% (публ.) – 29% (спец.) – 18% (худ.).
Soud – 62% (публ.) – 22% (спец.) – 16% (худ.).
Ekonomika – 55% (публ.) – 33% (спец.) – 12% (худ.).
Krize – 58% (публ.) – 28% (спец.) – 14% (худ.).
Peníze – 58% (публ.) – 13% (спец.) – 29% (худ.).
Mezinárodní – 54% (публ.) – 39% (спец.) – 7% (худ.).
Vicepremiér – 100% (публ.) – 0% (спец.) – 0% (худ.).
Clearingový – 99% (публ.) – 1% (спец.) – 0% (худ.).
Exministr – 97% (публ.) – 3% (спец.) – 0% (худ.).
Broker – 95% (публ.) – 5% (спец.) – 0% (худ.).
Aliance – 93% (публ.) – 4% (спец.) – 3% (худ.).

Аналогічну ситуацію спостерігаємо й в українській мові. Окремі лексеми, що мають високу частоту використання в публіцистиці, не знаходять свого відображення в частотному словнику прози [8]. Так, наприклад, лексеми *дохід*, *підприємець*, *конституція*, *парламент* в словнику прози не фігурують, частота їхнього використання дорівнює нулю. Лексеми *податок*, *банк*, *фірма* мають дуже низьку частоту використання (*податок* – 6, *банк* – 6, *фірма* – 11).

У даній статті ми спробували зробити порівняльний аналіз частоти використання суспільно-політичної лексики в українській та чеській публіцистиці. У ході аналізу було досліджено публіцистичні тексти найбільш масових періодичних видань *День*, *Експрес*, *Українська правда*, *MF Dnes*, *Lidové noviny* та ін. в період з 2001 по 2007 рік. Обсяг проаналізованого матеріалу становить близько 200 000 знаків у кожній мові. Досліджені тексти стосуються суто суспільно-політичної тематики. Отже, маючи однаковий обсяг (200 000 знаків), однакові хронологічні рамки (2001-2007 рр.) та тематику, спираючись на дані частотних словників, ми здійснили спробу порівняння частоти використання одних і тих самих найбільш частотних суспільно-політичних лексем в українській та чеській мовах. Подана нижче таблиця демонструє порівняльні дані про частоту використання аналогічних найчастотніших лексем суспільно-політичної лексики української та чеської публіцистики початку ХХІ століття. Отримані дані певною мірою співпадають з даними частотних словників (*Україна* – найчастотніша лексема й за словником, і за результатами аналізу; *vláda* – на другому місці за словником, і на першому за результатами аналізу), що надає результатам дослідження достовірності.

Лексема	Частота	Лексема	Частота
Влада	83	Vláda	275
політика	56	moc	36
державна	62	politika	68
суспільство	27	stát	91
владний	11	společnost	30
політичний	152	vládní	23
державний	27	politický	76
суспільний	8	státní	71
		společný	15
президент	161	prezident	48
прем'єр	52	premiér	46
парламент	55	parlament	20
уряд	169	úřad	15
коаліція	54	koalice	16
опозиція	33	opozice	9
президентський	42	prezidentský	5
парламентський	35	parlamentní	9
коаліційний	9	koaliční	13
міністерство	9	ministerstvo	54
міністр	96	ministr	77
депутат	27	poslanec	14
народ	34	národ	22
вибори	137	volby	71
голосування	12	hlasování	16
депутатський	3	poslanecký	22
національний	19	národní	12
народний	40		
міжнародний	22	mezinárodní	22
виборчий	37	volební	28
демократія	17	demokracie	20
демократичний	31	demokratický	19
діяльність	16	činnost	14
криза	36	krize	21
реформа	35	reforma	26
право	63	právo	59
Україна	295	ČR	33
		Česká republika	58
		Česko	11
український	105	český	131
громадянин	3	občan	44
українець	17	čech	2

Частота використання одних і тих самих слів в українській та чеській подекуди співпадає (*міжнародний / mezinárodní*), а подекуди суттєво відрізняється. Часто суттєві відмінності в частоті використання зумовлені багатозначністю того чи іншого слова в одній мові та його однозначністю в іншій. Або ж, слово, що має чотири лексико-семантичні варіанти в українській мові й два в чеській, відповідно може мати вищу частоту використання в першій. У зв'язку з цим багатозначність є суттєвою перешкодою на шляху до визначення реальної частоти того чи іншого слова. Наприклад, слово може мати три (або більше) лексико-семантичних варіантів, і лише один з них буде стосуватися суспільно-політичної лексики, а частота цього слова може бути високою за рахунок інших лексико-семантичних варіантів, які також можуть

використовуватися в публіцистичних текстах (*koruna jako ozdoba hlavy* (*koruna 1.*), *koruna jako království* (*koruna 3.*), *koruna jako jednotka měny* (*koruna 4.*) – ці ЛСВ можна віднести до суспільно-політичної лексики. При цьому в першому і третьому ЛСВ ця лексема використовується в сучасній публіцистиці досить рідко, в четвертому ЛСВ – переважно в текстах фінансово-економічної сфери, у той час як інші шість ЛСВ не мають жодного відношення до суспільно-політичної сфери).

Аналіз досліджуваних українських та чеських публіцистичних текстів показав, що практично кожне речення даних текстів містить як мінімум два-три слова з корпусу найчастотніших суспільно-політичних лексем даних мов.

Саме тому до списку тих політичних сил, які б мали потрапити до парламенту, якщо б виборчого бар'єру не існувало, природно не потрапили політичні незнайомці (Українська правда 10.04.2006).

Спроби ведення власної мовної політики в тих регіонах, де перемогу на виборах до органів місцевого самоврядування святкувала Партія регіонів, або де це політичне утворення стало ядром місцевих коаліцій у радах, по суті, продемонстрували центральній владі приклад того, яким чином потенційно опозиційні органи місцевого самоврядування можуть намагатися реалізувати власну політику (Українська правда 16.05.2006).

Česká vláda sice zformulovala národní protikorupční politiku, ale zákonodárny proces v ČR velmi trpí vlivem nekontrolovaného lobbingu (Lidové noviny 08.11.2002).

Zaměření zahraniční politiky nekoncepuje prezident, ale vláda (Dnes 03.03.2003).

Česká vláda a prezident se zdráhají k jejich politice přihlásit (Lidové noviny 27.03.2003).

Do doby, než bude sestavena nová vláda, prezident podle ústavy pověří řízením státu odstupující kabinet (Dnes 15.06.2002).

Česká státní rada exilové vlády pověřila pana prezidenta vykonávat státní moc formou dekretů, které jsou základem naší ústavy (Dnes 14.03.2002).

Потреба у статистичних дослідженнях великих корпусів текстів зумовлена необхідністю глибшого розуміння законів функціонування мовних одиниць в мовленні. Саме статистичні методи допомагають дослідити закономірності функціонування суспільно-політичної лексики, яка є найбільш рухливим лексичним прошарком. Частота використання є однією з основних характеристик функціонування будь-якої лексики, а особливо суспільно-політичної. Порівняльний аналіз високочастотної суспільно-політичної лексики сучасної української та чеської публіцистики дозволяє виявити місце цих слів у кожній з мов та порівняти динаміку розвитку високочастотної суспільно-політичної лексики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аранов М.В. Квантитативная лингвистика. – М., 1988; 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К., 2002; 3. Климова Л.В. Высокочастотные имена существительные, прилагательные и числительные в современном русском языке. – Екатеринбург, 2004; 4. Крысин Л.П. О некоторых изменениях в русском языке конца XX века. Исследования по славянским языкам. – Сеул, 2000; 5.

Кубрякова Е.С. О разных подходах к изучению СМИ. Язык массовой информации как объект междисциплинарного исследования. – М., 2001; 6. Сенько Е.В. Коннотативно-прагматическая динамика лексических единиц. Коммуникативно-прагматическая семантика. – Волгоград, 2000; 7. Тулдава Ю. Проблемы и методы квантитативного исследования лексики. – Москва, 1987; 8. Частотний словник сучасної української художньої прози. – К., 1981; 9. Частотний словник сучасної української публіцистики. – К., 1994; 10. Частотний словник українського публіцистичного стилю. – К., 2004; 11. Daneš F. *aj*. Český jazyk na přelomu tisíciletí. – Praha, 1997; 12. Čermák F., Křen, M. (eds.). Frekvenční slovník češtiny. – Praha, 2004; 13. Havránek B., *aj*. Slovník spisovného jazyka českého. – Praha, 1971; 14. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. – Praha, 2005.

Ма Яньфей (Пекин, Китай)

**Реалізація імпресивної функції негативної конотації
в суспільно-політичному дискурсі
(на матеріалі електронних версій українських газет)**

У статті розглядається імпресивність негативної конотації та способи її втілення в текстах публіцистичного стилю.

Ключові слова: конотація, імпресивність, дискурс, пресупозиція.

В статье рассматривается импресивность отрицательной коннотации и способы её воплощения в текстах публицистического стиля.

Ключевые слова: коннотация, импресивность, дискурс, пресуппозиция.

The article deals with the impressiveness of negative connotation and the ways of its incarnation in the texts of journalistic style.

Key words: connotation, impressiveness, discourse, presupposition.

Останні десять років українська прагмалінгвістика як комплексна наука, що включає досягнення філософії мови, психології, теорії комунікацій, соціолінгвістики, дуже активно розвивається. Серед досягнень української науки слід відзначити насамперед праці львівських дослідників Ф. С. Бацевича та Т. А. Космеди [1; 2; 4; 5], які заклали теоретичний фундамент для подальших досліджень більш практичного спрямування.

Політичний плюралізм сучасної України, давні традиції політичної демократії, свобода слова і гострі дискусії у громадському житті дають багатий і цікавий матеріал для досліджень соціально-політичного дискурсу. Одним із напрямків прагмалінгвістики є вивчення умов успішності, які виявляються у межах різних мовленнєвих жанрів. Ф.С. Бацевич відзначає, що дискурс «містить аспекти спілкування, пов'язані із загальним умінням людини будувати дискурси різних типів із використанням різних каналів комунікації, із застосуванням потрібних регістрових, тональнісних його характеристик, умінням використовувати закони, принципи, максими і постулати спілкування